

12. Veba Geceleri romanında anlatıcının kurgusal işlevleri

Enser YILMAZ¹

APA: Yılmaz, E. (2022). Veba Geceleri romanında anlatıcının kurgusal işlevleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (28), 177-197. DOI: 10.29000/rumelide.1132534.

Öz

Postmodern anlatıların en önemli özelliklerinden biri, anlatım ve anlatıcı açısından modernist romana göre oldukça çeşitlilik göstermesidir. Bir yandan üstkurmacanın olanaklarından faydalanan postmodernist romancılar öbür yandan farklı anlatım tekniklerine başvurarak anlatımın zenginleşmesini sağlarlar. Adı postmodernizmle anılan Orhan Pamuk'un 2021 yılında yayımladığı *Veba Geceleri* romanı yazarın diğer eserlerinde olduğu gibi birçok açıdan postmodern niteliklere sahiptir. Yazarın, anlatımın yazılış sürecini anlatı metnine dâhil ederek üstkurmacaya başvurması, farklı anlatım tekniklerini bir arada kullanması ve olayları, zaman çizgisinden saparak anlatması *Veba Geceleri*'nin postmodern bir roman olarak nitelendirilmesinde etkili olmuştur. Ayrıca romanın anlatıcısı olan Mina Mingerli'nin anlatıcı olarak muhtelif işlevleri yerine getirdiği görülür. Bu işlevler, anlatıbilimci Gérard Genette'in *Anlatı Söylem* teorisine göre ele alınıp incelenebilir. Genette'e göre bir anlatıcının beş tane işlevi vardır: Öyküleme İşlevi, Yönlendirme İşlevi, Bildirişim İşlevi, Doğrulama İşlevi, İdeolojik İşlevi. Bir anlatıda anlatıcının bu beş işlevin hepsini yerine getirmesine gerek yoktur fakat her anlatıcı muhakkak öyküleme işlevini yerine getirir. Bu beş işlevin yerine getirildiği anlatıları anlatım bakımından zengin olarak nitelemek mümkündür. Bu çalışmanın amacı Orhan Pamuk'un *Veba Geceleri* romanında anlatıcının işlevlerini Genette'nin teorisine göre ele alıp incelemektir. Çalışmada postmodern bir roman olarak nitelendirilen söz konusu romanın, anlatım açısından nasıl bir özelliğe sahip olduğu ortaya konulacak ve anlatıcının işlevlerini yerine getirirken ne gibi yöntem ve tekniklere başvurduğu anlaşılmasına gayret edilecektir.

Anahtar kelimeler: Postmodernizm, Veba Geceleri, Orhan Pamuk, anlatıcı, anlatım

Fictional functions of the narrator in Nights of Plauge

Abstract

One of the most important features of postmodern narratives is that they vary considerably from modern novels in terms of narration and narrator. Postmodern novelists drawing upon the possibilities of metafiction also enrich the narrative by applying different narrative techniques. *Nights of Plauge*, published in 2021 by Orhan Pamuk who is associated with postmodernism, features postmodern qualities in many respects, as in the other works of the author. *Nights of Plauge* is characterized as a postmodern novel since the author uses metafiction by incorporating the writing process of the narrative into the narrative text and different narrative techniques together and describes the events by deviating from the timeline. It is also observed that Mina Mingerli, who is the narrator of the novel, performs various functions as a narrator. These functions can be studied and analyzed according to the narrative discourse theory of the narratologist Gérard Genette. According to Genette, a narrator has five functions: The Narrative Function, The Directing Function, The

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Siirt, Türkiye), enseryilmaz@siirt.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6147-0805 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 13.05.2022-kabul tarihi: 20.06.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1132534]

Communication Function, The Testimonial Function, and Ideological Function. In a narrative, the narrator does not need to fulfil all five functions, but every narrator necessarily fulfils the narration function. It is possible to describe the narratives in which these five functions are fulfilled as rich in terms of narration. The aim of this study is to examine the functions of the narrator in Orhan Pamuk's novel *Nights of Plague*, according to Genette's theory. Described as a postmodern novel, it will be analysed to find out what kind of feature it has in terms of narration and to understand what methods and techniques the narrator uses while fulfilling the narrator's functions.

Keywords: Postmodernism, *Nights of Plague*, Orhan Pamuk, narrator, narration

Giriş

Kurmaca anlatı türlerinden roman, diğer anlatı türlerine göre yeni olmasına karşın anlatıcı ve anlatım açısından oldukça zengin bir manzara sunar. Modernist romanın filizlendiği XIX. yüzyıldan günümüze gelene kadar roman türünde teknik açıdan yaşanan gelişmelerin başında anlatıcı ve anlatımın çeşitlenmesinin geldiğini söylemek yanlış olmaz. Hatta roman türlerinden söz ederken temel referans noktalarından biri anlatıcı ve anlatımın işlevidir.² Söz gelimi realist roman ile romantik roman arasındaki ayırmadan bahsederken anlatıcının kurgusal yapıdaki pozisyonu ve anlatımın özellikleri ön plana çıkarılır. Aynı şekilde modernist romandan postmodernist romana geçiş yapıldığında anlatıcının rolünde yaşanan değişimler ya da anlatımın çeşitlenmesi konuları edebiyat eleştirmenleri ve araştırmacılarının üzerinde durduğu hususlardan biridir.

Anlatım ve anlatıcı konusunun roman incelemelerinde ön plana çıkması roman türünün özelliği ile doğrudan ilişkilidir. Bundan dolayı anlatım ve anlatıcı konusuna değinirken roman türünün anatomisine odaklanmak faydalı olacaktır. Jale Parla, her edebî metnin en az bir edebî tür içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini ifade ettikten sonra türlerin metne anlam vermek açısından pratik yararlarının olduğunu söyler (2020: 26). Roman türü, ilk ortaya çıktığı günden itibaren diğer edebî türlerden muhtelif açılardan farklılıklar gösterir. Gerek diğer edebî türlerle olan yakın ilişkisi gerek diğer edebî türlerden ayrı olarak sınırları kesin olarak çizilmiş bir tanımının yapılmamış olması romanın öne çıkan nitelikleridir. James Wood, şiir ile kurmaca metinler arasında ayırım yaparken anlatıcının rolü üzerinde durur. Onun açıklamasına göre şiir çoğu zaman birinci şahsın ağzından anlatılır. Kurmaca metinleri ise bir eve benzeten Wood, bu evin birçok penceresinin olduğunu fakat sadece iki veya üç kapısının olduğunu ileri sürer. Anlatıcıyı bir kurmaca metnin kapısına benzetir. Ona göre bir kurmaca metin ya üçüncü şahısla ya da birinci şahısla anlatılabilir; bazı başarılı eserlerin ise ikinci tekil kişiyle anlatıldığını görmek mümkündür (2010: 17).

Kurmaca metinler arasında yeni bir tür olmasının yanında romanın geleneksel türler ile olan ilişkisi oldukça derindir. Anlatım ve anlatıcı açısından geleneksel anlatılardan hem ayrılması hem de onlardan faydalanması yine romanın önemli bir özelliği olarak değerlendirilebilir. Bugün edebiyat eleştirmenleri her ne kadar romanın da dâhil olduğu kurgusal metinleri bütüncül bir bakışla anlatı başlığı altında değerlendirirse de bu yaklaşımın birtakım eksiklikleri içinde barındırdığını belirtmek gerekir. Öncelikle romandan binlerce yıl önce var olan hikâye, masal veya efsane gibi kurguya dayanan metinler ile romanı her açıdan aynı kategoriye almak sakıncalı olabilir. Zekiye Antakyalıoğlu romanı anlatı olarak değerlendirdiğimizde anlatı kavramının oldukça karmaşık bir hal aldığını ve bu konunun hemen

² Bu konu hakkında bk. Topçu, Hayrunisa (2015). "Anlatıcı Sorunsalı Işığında Türk Romanına Dair Bir Değerlendirme". Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.

geçştirilmemesi gerektiğini ifade eder. Ona göre romana anlatı dediğimizde felsefi, dilbilimsel, anlatı bilimsel tartışmaların kapı aralamış oluruz (2013: 100). Roman kurmaca bir anlatıdır ama masal ve efsaneden farklı olarak romanın kendine has birtakım özellikleri vardır. Roman; olay örgüsü, kurgusal yapı ve anlatıcı açısından diğer kurgusal anlatılara göre daha zengin bir manzara sunar. İlk çıktığı dönemden günümüze gelene kadar roman türü sürekli bir gelişim göstermiştir ve farklı roman türlerinin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir.

Günümüzde oldukça popüler olan postmodernist romanda anlatıcının durumu oldukça karmaşık bir hal alır. Modernist romanda dış gerçekliğe şahit olan ve yaşamda meydana gelen olaylara ayna tutan anlatıcının rolü, postmodernist romanda neredeyse ortadan kalkar ve postmodern yazar geleneksel anlatı biçimlerinden de faydalanarak hibrit bir anlatım modeli ortaya koyar. Anlatıcının anlatı üzerindeki mutlak hâkimiyeti veya dış dünyaya ayna tutma işlevi postmodernist romanda terk edilerek okura seslenen, anlatının yazılış sürecini okurun gözleri önüne seren ve kurgusal serüvene okuru da dâhil eden bir anlatıcı işlevine dönüşür. Postmodern anlatılarda anlatıcının bu şekilde dönüşüme uğraması doğrudan postmodern söylemle ilişkilendirilebilir. Postmodern söylemin gerçeklik hakkındaki iddiaları romanda gerçekliğin ele alınışını ciddi anlamda dönüştürür. “Postmodernist anlatılarda gidişat, karakterlerin gittikçe gerçek birer karakter haline gelmeleri algısının yaratılması değil, tam tersi gerçekliğin bir yanlısına olduğu duygusunu güçlendirerek, kurgusal evreni gerçekliği yutup dönüştürecek şekilde genişletmektir” (Çıraklı, 2015: 210). Burada anlatıcıya düşen görev kurgu ile gerçek arasında kalın çizgiler çizmek değil, bilakis gerçek ile kurmaca arasındaki ayırmaları belirsizleştirmektir. Yıldız Ecevit’in de ifade ettiği üzere postmodern öyküde/romanda anlatıcı öyküyü yansıtmacı bir anlayışla anlatmaktan vazgeçer. Anlatıcı “yabancılaştırılmış bir dünyada yaşamı araya sıkıştırılmış bir tampon gerçeklik aracılığıyla ikinci elden” dile getirir (2006: 74).

Postmodern söylemin çoksesliliğe yaptığı vurgunun postmodernist romanda anlatım açısından yansımaları olmuştur. Postmodern yazar tek sesli bir anlatımı bir tarafa bırakarak farklı anlatıcılar yoluyla zengin bir anlatım elde etmeye gayret gösterir. Postmodernist roman Mihail Bakhtin’in sözünü ettiği çoksesli anlatımı benimser. Bakhtin’e göre çokseslilik nesnelere değil özerk öznelere dünyası anlamına gelir. Başka bir deyişle anlatıcı ile romandaki kişiler aynı düzlemde bulunurlar ve konuşurken eşit hakka sahiptirler (2004: 50). “Postmodernist romanlarda yazar/anlatıcı zikzaklar çizerek, baktığı pencereyi veya konumunu sürekli değiştirerek okuyucunun, hikâyenin hâkim bir anlatıcısı olduğu düşüncesinden sıyrılmasına hizmet eder” (Bingöl, 2019: 77.) Bu şekilde okunan metnin sıradan bir metin olmadığı, anlatıda gerçekliğin değişime uğrayabileceği hissi oluşturulur.

Adı ve romanları adeta postmodernizmle özdeşleşmiş olan Orhan Pamuk’un 2021’de yayımlanan romanı *Veba Geceleri* diğer romanlarında olduğu gibi birçok açıdan postmodern nitelikleri haizdir. Romanda gerek üstkurmacaya başvurulması gerek çoksesli bir anlatımın tercih edilmesi ve başka eserlere sık sık göndermelerde bulunması eseri değerlendiren birçok kişinin postmodernist yakıştırmasını uygun bulmasında etkili olmuştur. Beyza Ertem, tıpkı *Beyaz Kale* ve *Benim Adım Kırmızı*’da olduğu gibi *Veba Geceleri*’nin tarihi kurmaca dünyaya taşıyarak anlatmasından dolayı postmodernist olarak ele alınabileceğini ifade eder (Ertem, 2021). Hasan Bülent Kahraman da *Veba Geceleri*’ni değerlendirirken Orhan Pamuk’un romanlarının postmodernist olarak kabul edilmesine vurgu yapar. Ona göre “romanların hiçbirinde Orhan Pamuk’un tarihi gerçek bir olgu şeklinde ele almaması, ‘tarihsel doğru’yla ilgilenmemesi, tarihi, anlatının diğer öğelerini kurmak için bir öge diye görüp kullanması zaman zaman bu edebiyatın *postmodern* olarak nitelendirilmesine yol açmıştır ki, tarih yazımı ve tarih felsefesi bakımından doğrudur.” (Kahraman, 2021)

Romanın politik bir hiciv olduğunun iddia edilmesi bir yana kurgusal olarak bilhassa anlatıcının durumu açısından incelenmeye değerdir. Çoksesli anlatıma *Benim Adım Kırmızı* ve *Kara Kitap* romanlarında da başvurulan Orhan Pamuk, ele alınan romanında gerçek karakterler ile kurgusal karakterleri aynı düzlemde konuşturarak ve zaman zaman kahramanların ağzından olayları anlatarak okuyucunun oldukça farklı bir deneyim yaşamasını sağlar. Romanın gerçek yazarı ile hikâyenin anlatıcısının zaman zaman kesişmesi, hikâyenin yazarının olayın kahramanlarıyla kurduğu ilişki girift bir kurmacanın meydana gelmesini sağlamıştır. Öncelikle roman kısaca tanıtılacak daha sonra romanda anlatıcının kurgusal işlevlerine değinilecektir.

1.Genel olarak *Veba Geceleri*

537 sayfadan oluşan ve Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlanan *Veba Geceleri*, 1901 yılında Osmanlı Devleti'nin 29. Vilayeti Minger Adası'nda yaşanan veba salgınına ve bu veba salgını sırasında meydana gelen birtakım olaylara odaklanır. Romanın başında ve sonunda açıklama mahiyetinde iki yazı ekleyen hayali bir yazar olan Mina Mingerli'nin, büyükannesi Pakize Sultan'ın anılarından hareketle romandaki olayları anlattığını öğrenmekteyiz.

Hayali bir ada olan Minger Adası'nda meydana gelen üçüncü veba salgını uluslararası bir soruna dönüşmek üzereyken II. Abdülhamit, Bonkowski Paşa'yı adaya gönderir. Ayrıca İstanbul'dan yola çıkan ve Kahire'ye gitmekte olan gemide V. Murat'ın kızı Pakize Sultan ve kocası Doktor Nuri ve Kolağası Kamil bulunur. İzmir'de gemiye binen Bonkowski Paşa Minger Adası'nda veba salgını hakkında araştırmaya gider. Adanın valisi Sami Paşa veba hadisesini gizlemeye çalışsa da bunda tam başarılı olamaz. Bonkowski Paşa bir suikast sonucu öldürülünce II. Abdülhamit bu kez onun öldürülmesi olayını araştırması için Doktor Nuri'yi adaya gönderir. Doktor Nuri bir yandan veba salgınına kontrol altına almak için önlemler alırken bir yandan da Bonkowski Paşa'nın cinayetini araştırır.

Bu arada adada veba salgınına yönelik alınan önlemlere uymak istemeyen Şeyh Hamdullah ve adamları Vali Sami Paşa'ya güçlük çıkarır. Sami Paşa, Şeyh Hamdullah'ın yeğeni Ramiz'i Bonkowski Paşa'nın katili olmak suçundan tutuklar ve idama mahkûm eder. Fakat payitahttan gelen emirle idam uygulanmaz. Sami Paşa karantınayı İstanbul'dan gelen talimatlar nedeniyle iyi yönetemez. Bu yüzden karantina birliklerinin başına getirdiği Kolağası Kamil, postaneyi basarak Osmanlı idaresinden gelen bütün mesajların önüne geçer. Ayrıca adaya yeni bir vali atanır ve Sami Paşa adadan gönderilmek istenir. Ramiz yeni valiyi başa getirmeye çalışır fakat ona Kolağası Kamil engel olur. Yaşanan çatışmalardan sonra Minger Adası bağımsızlığını ilan eder ve Osmanlıdan kopar. Kamil, eskiden Ramiz'in sevgilisi olan Zeynep ile evlenir ve cumhurbaşkanı seçilir. Kamil, Minger Adası ve Minger milletinin geleceğini düzenlemek adına birçok önemli adım atar. Ama ilk önce eşi Zeynep daha sonra kendisi vebadan ölür. Hapiste tutulan Şeyh Hamdullah, bir süre sonra yönetimi ele geçirir ve eski vali Sami Paşa'yı idam ettirir. Karantina yasaklarını kaldıran Şeyh Hamdullah da daha sonra vebadan dolayı ölür. Bu kez Pakize Sultan Minger Adası'nın kraliçesi seçilir. Bir müddet eşi Doktor Nuri ile birlikte Minger'i yöneten Pakize Sultan da Mazhar Efendi tarafından adadan gönderilir. Yirmi beş yıl Çin'de kaldıktan sonra Londra'ya yerleşir.

2. Anlatıcının kurgusal işlevleri

2.1. Anlatıcı

Veba Geceleri romanında anlatıcının işlevlerine geçmeden önce kurmaca metinlerde anlatıcı konusuna değinip daha sonra *Veba Geceleri* romanındaki anlatıcının özelliklerinden bahsetmek incelemenin anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Kurmaca metinlerin en önemli unsurlarından biri olan anlatıcı, en genel anlamıyla hikâyeyi anlatan kişidir. Başka bir deyişle anlatının okuyucuyla buluşmasını sağlayan kurgu ögesine anlatıcı denir. Edebiyat araştırmacıları anlatıcı ile ilgili muhtelif açıklamalarda bulunmalarına rağmen çoğu kere anlatıcının kurgudaki işlevine dikkat çekmişlerdir. Edward Quinn, hikâyeyi anlatan sesin anlatıcı olduğunu ifade ettikten sonra anlatıcı meselesinin önemli bir sorun olduğunu ifade eder. Onun açıklamasına göre birinci şahıs anlatımlarda anlatıcı hikâyenin bir kahramanı iken üçüncü şahıs anlatımlarda anlatıcı görünmezdir; okuyucu anlatıcının yaptığı yorumlarla onun farkına varır (2006: 278-278). Gerald Prince de bir yazılı metni anlatan kişiyi anlatıcı olarak değerlendirir ve her yazılı metinde en az bir tane anlatıcının olduğunu belirtir. Ayrıca anlatıcının daha az veya daha çok görünebilir olabileceğini, okuyucu ile hikâyenin anlatımı arasında gizlenebileceğini ileri sürer (1989: 72). Dolayısıyla anlatıcı kimi zaman olayın kahramanı, kimi zaman şahıs kadrosundan herhangi biri ya da olayın tamamen dışında olan bir unsur olarak kurgusal metinlerde yer alır.

Anlatıcı ile metnin yazarı arasındaki ayırımın nerede başladığı ve yazar ile anlatıcının birbirinden ayrılmasının mümkün olup olmayacağı tartışılmıştır. Bir metnin yazarının aynı zamanda hikâyenin anlatıcısı olması şartı yoktur ama bazen metni kaleme alan ile hikâyeyi anlatan aynı kişi olabilir. Bu, çok eski zamanlardan itibaren düşünürlerin kafa yordukları bir meseledir. “Platon ve Aristoteles üç tür anlatıcı ayırımı ortaya koymuşlardır: 1. Kendi sesiyle anlatan kişi, 2. Başkasının sesiyle anlatan kişi, 3. Kendi sesi ile başkasının sesini karıştıran kişi” (Cuddon, 2013: 459). Anlatıcı, olaylar ile okuyucu arasında bir köprü vazifesi gördüğünden onun durumu, anlatının anlamsal boyutunu büyük oranda belirler. Anlatıcının aradan çekildiği ve neredeyse okuyucu ile olaylar arasına hiçbir yorum yapmadığı anlatılarda bile okuyucu kurgu dünyasına ancak anlatıcının belirlediği çerçevede dâhil olur, anlatıcının izin verdiği kadarıyla olayları görür. Postmodern metinler her ne kadar bu anlayışı yıkmaya çalışsa ve anlamsal sürecin oluşması sürecine okuyucuyu dâhil etseler bile okuyucunun ufkunun yine de anlatıcı tarafından belirlendiğini unutmamak gerekir. Çünkü anlatıcının seçtiği konu, işlediği karakterler ve olaya bakışı bir şekilde okuyucuyu yönlendirir; okuyucu kurgu dünyasında anlatıcının vasıtasıyla bir serüvene çıkar.

Geleneksel anlatılardan modernist romana geçiş yapıldığında anlatıcının rolü ve anlatıdaki konumu oldukça değişime uğramıştır. Daha önce hikâyeyi aktarma işlevini yerine getirdiği düşünülen anlatıcı, *modernist romanda* dış dünyayı anlatan bir aktarıcı olmaktan çıkmış ve yorumlarıyla, bakış açısıyla ve ideolojik tutumu ile gerçekçiliği yeniden inşa eder hale gelmiştir. Bilhassa XX. yüzyılda James Joyce ve Virginia Woolf gibi önde gelen romancıların eserlerinde anlatıcı ile okuyucu arasındaki mesafe neredeyse ortadan kalkmıştır. Theodor W. Adorno, XX. yüzyıl romanında anlatıcının yorumlarıyla olayların içe içe geçmesinden ötürü estetik mesafenin saldırıya uğradığını ifade eder. Geleneksel romanda anlatıcının konumu ve okuyucu karşısındaki tutumu sabittir, yani anlatıcının asıl işlevi aktarmadır. Oysa XX. yüzyıl romanında estetik mesafe sinemadaki kamera açıları gibi değişmektedir. Okuyucu kimi zaman dışarıda bırakılır, kimi zaman yorumlar ile sahneye, kulise, makine dairesine götürülür (2008: 45). Daha önce anlatıcının konumu ve işlevi hakkında kafa karışıklığına yol açacak bir durum yoktu. Hatta anlatıcı zaman zaman doğrudan varlığını duyurarak anlatıdaki mesafesini belirlerdi. XX. yüzyılın başlarından itibaren anlatıcının işlevi oldukça karmaşık bir hal alır. “Artık

anlatıcı, metnin içinde sessizliğiyle var olan bir figüre dönüşür. Karakterler ve onların bilinç akışı romancının bir yaratısı olarak ama onun kontrolü altında tutulmadığı hissi verilen bir biçimde sunulur” (Antakyalı, 2013: 103). Geleneksel anlatım biçimlerinden yararlanan *postmodern* yazarlar modernist romanın imkânlarından da faydalanmayı ihmal etmezler. Bu şekilde farklı anlatım tekniklerinin aynı metinde buluştuğu eserlerle karşı karşıya kalır.

Postmodern olarak nitelendirilen anlatılarda, anlatıcının işlevini daha iyi kavrayabilme adına Roland Barthes’in düşüncelerine değinmek faydalı olacaktır. Barthes, *Yazarın Ölümü* başlıklı makalesinde bir metinde sesini duyduğumuz kişinin yazarın kendisi olmadığını bizzat dilin konuştuğunu ifade eder. Ona göre yazar bir metnin başrolünde yer almaz, o sadece yazma eylemini gerçekleştirir. Dil metinde bir “ben”e işaret eder, bu anlatımın öznesidir. Ayrıca Barthes, bundan böyle anlatıların yazarının varlığı göz önünde bulundurulmadan okunmakta ve yazılmakta olduğunu belirtir (2000: 146-148). Yazarın varlığının geriye itilmesi iki önemli noktanın üzerinde durulmasını kaçınılmaz kılar. Birincisi, yazar artık anlatıcının kendisi olarak kabul edilmediğine göre anlatıcının okuyucu ile olan münasebetinin düzeyinin ne olduğunun belirtilmesi gerekir. İkincisi, yazarın varlığının geriye itilmesinden ötürü okuyucu anlatıyı okurken nasıl bir tutum sergileyecektir. Yıldız Ecevit’in açıklamasına göre çağdaş edebiyatın okuru metnin bir parçası durumuna gelmiştir. Metni oluşturan unsurlardan biri artık okurdur, okur olmadan metnin tek başına var olması mümkün değildir (2006:79). Bir anlatının anlam dünyası önceden belirlenemez, anlatıcı okuyucuyla farklı düzeylerde ve biçimlerde etkileşime geçerek metnin anlam dünyasının inşa edilmesine okuyucuyu davet eder. Bu şekilde okuyucu yazınsal serüvenin başat bir ögesi haline gelir.

Orhan Pamuk’un *Veba Geceleri* adlı romanı anlatım ve anlatıcı açısından *postmodern* nitelikleri haizdir. Üstkurmaca³ tekniğine diğer romanlarında olduğu gibi bu romanında da başvuran Pamuk, anlatımın bir kurmaca olduğunu okuyucuyla paylaştığı gibi hikâyenin anlatıcısını yine kurmaca bir yazar olan Mina Mingerli’nin gözüyle tanıtır. Hikâyenin anlatıcısı Mina Mingerli olmasına rağmen Orhan Pamuk’un sesi ile Mingerli’nin sesi birbirine karışır. Sözelimi hemen romanın başında hikâyeden bağımsız olarak eklenen şu parça Orhan Pamuk’un açıklamasıdır:

Dikkatli okurların hemen fark edecekleri gibi ön kapak resmi Vilayet Meydanı civarından Arkaz şehrini göstermesine rağmen, arka planda, uzaklarda Kale ve şehir yeniden gözükmemektedir. Arkaz Kalesi’nin uzaktan görünüşünden vazgeçemediği için bu tutarsızlığa beni ikna eden ressam Ahmet Işıkçı’ya ve kitabı bitirirken öneri ve düzeltmelerinden yararlandığım tarihçi dostum Edhem Eldem’e ve editörler Yücel Demirel, Teyfur Erdoğan, Fahri Günioğlu, Darmin Hadzibegović ve Şeyda Öztürk’e teşekkür ederim. (s. 9)⁴

Bu ifadeler ile birlikte kitabın önüne ve sonuna eklenen haritaların, yazar olarak Orhan Pamuk tarafından eklendiği aşikârdır. Fakat hikâyeye geçmeden önce bu kez Mina Mingerli’nin hikâyeyi nasıl oluşturduğu hakkındaki fikirleriyle karşılaşılır. Şayet hikâyenin yazarı Mina Mingerli olarak kurgulanmışsa yukarıdaki açıklamaların onun tarafından yapılması beklenir. Oysa Orhan Pamuk, kendisi açıklama yaparak Mina Mingerli’nin kurmaca olduğunu hissettirmektedir. Mina Mingerli ise *Giriş* başlıklı kısımda elimizdeki kitabın nasıl oluşturulduğunu anlatarak üstkurmacaya başvurur:

1901 yılındaki veba salgını sırasında adada olup bitenleri araştırırken, bu kısa ve dramatik sürede kahramanların öznel kararlarını anlamaya tarih biliminin yetmeyeceğini, bunların roman sanatının yardımıyla daha iyi anlaşılabileceğini hissettim ve bu ikisini birleştirmeye çalıştım. Okurlar çıkış

³ Üstkurmaca esasen romanın mahiyeti, durumu ve konumu hakkında yazılmış ve buna dönük olarak kurgulanmış romanların özelliği için kullanılır. bk. Huyugüzel, Ömer Faruk. (2019). *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 524.

⁴ İncelediğimiz romana ait alıntılar şu baskıdan alınmıştır: Pamuk, Orhan (2021). *Veba Geceleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

noktamin bu yüksek edebi sorunlar olduğunu lütfen sanmasınlar. Önce kitapta bütün zenginliğini aktarmaya çalıştığım mektuplar geçti elime. 33. Osmanlı Padişahı V. Murat'ın üçüncü kızı Pakize Sultan'ın 1901 ile 1913 arasında ablası Hatice Sultan'a yazdığı 113 mektubu notlandırarak yayına hazırlamam istenmişti. Okumaya başladığımız kitap ilk başta bu mektuplar için hazırlanmış bir "yayına hazırlayanın önsözü"dür. (s. 11)

Okuyucu, henüz hikâyeye giriş yapmadığını düşünse de aslında kurmaca yazar Mina Mingerli'nin açıklamalarıyla anlatı serüveninin içine sürüklenir. Fakat burada esasında Pamuk'un açıklamalarının arkada kendisini hissettirdiğini belirtmek gerekir. Mingerli'nin "Romanın ruh ve biçim açısından kişisel bir hikâyeden çok herkesin hikâyesi olan bir tarihe benzemesi için pek çok değişik bakış açısından anlatılmış olması daha uygundur." (s. 12) sözlerinin, Pamuk'un düşüncesi olduğu hemen anlaşılır. Ayrıca Mina Mingerli'nin Orhan Pamuk olmadığını da anlatılmaya çalışıldığı fark edilir. Sözgelimi kitabın sonunda yer alan *Yıllar Sonra* adlı bölümde Mingerli'nin açıklamalarında *tarihsever bir romancı* olarak takdim ettiği Orhan Pamuk ile tanıştığını ima eder. Burada hikâyenin anlatıcısı Mingerli, Orhan Pamuk olmadığını hissettirmeye çalışsa da esas itibarıyla kitaba eklenen *Giriş* ve *Yıllar Sonra* başlıklı bölümler romanın prolog (ön söz) ve epilog (son söz) kısımları olarak değerlendirilmelidir. *Veba Geceleri*'nin yazarı Orhan Pamuk, hikâyenin anlatıcısı olarak her ne kadar kendini gizlemeye çalışmışsa da hikâyenin anlatıcısı olan Mina Mingerli'nin sesinde onu sürekli hissetmek mümkündür.

Anlatının oluşmasına zemin hazırlayan başka bir anlatıcı da Pakize Sultan'dır. *Giriş* kısmında Mina Mingerli'nin büyük annesi Pakize Sultan'ın 113 mektubunu yayına hazırlarken bir giriş yazmayı planladığını ve bu girişin giderek uzadığını, en sonunda romanın meydana geldiği anlaşılmaktadır (s.11). Pakize Sultan'ın bakış açısı ile olayları anlatmaya çalıştığını ifade eden Mina Mingerli, okuyucuyu romanda anlatılacak hikâyeye hazırlayarak hem kurmaca bir evrenle hem de tarihsel gerçeklikle karşı karşıya bırakmaya çalıştığını ifade eder.

Veba Geceleri romanında anlatıcının kurmacadaki işlevini daha iyi kavrayabilme adına anlatıbilimin önde gelen isimlerinden Gérard Genette'in düşüncelerinden faydalanılacaktır. Fransız düşünür, *Anlatı Söylem* başlıklı eserinde anlatıcının beş farklı işlevinden söz eder: 1. Öyküleme İşlevi, 2. Yönlendirme İşlevi, 3. Bildirişim İşlevi, 4. Doğrulama İşlevi, 5. İdeolojik İşlevi (1980: 255-259). Bir anlatıda bu işlevlerin hepsi bir arada bulunabildiği gibi sadece biri veya birkaçı birlikte kullanılabilir. Genette, temelde bir anlatıda anlatıcının ne şekilde görüldüğünü/sesini nasıl duyurduğunu ve anlatıyı hangi yollarla inşa ettiğini belirtmek adına söz konusu beş işlevi ortaya koymuştur. Ona göre bir anlatıda, anlatıcının bu beş işlevin hepsini yerine getirmesi gibi bir zorunluluk yoktur ama her anlatıda anlatıcının öncelikle öyküleme işlevini yerine getirmesi gerekir.

2.2. Anlatıcının öyküleme işlevi

Kurmaca anlatıların ayırt edici özelliklerinin başında kuşkusuz bir öyküye dayanıyor olması gelir. Forster, öyküyü en yalın şekilde "olayların zaman sırasına dizilerek anlatılmasıdır. (1982: 68)" sözleriyle tanımlar. Öykü kavramını tanımlamak her ne kadar basit gözükse de onun bir anlatının meydana gelmesinde üstlendiği işlevi belirlemek bir o kadar zordur. Çünkü öykü çoğu zaman anlatı ile eş değer görülmüştür ve Forster'in de işaret ettiği üzere birçok kişi kurmaca anlatılardan biri olan romanı öykü olarak tanımlar. Bir anlatının her zaman bir öyküye yani birbirine bağlanan olaylar zincirine dayanması, anlatıcının da birinci işlevinin öyküleme olduğunu gösterir. Nitekim Gérard Genette de anlatıcının ilk işlevinin öykü anlatmak olduğunu belirtir ve hiçbir anlatıcının sırtını öyküleme işlevine dönmeyeceğini vurgular (1980: 255).

Tarih öncesi dönemlere dayanan efsanelerden mitlere, dini hikâyelerden roman türüne bütün kurmaca anlatılar dinleyiciye/okuyucuya bir öykü anlatır. Bir öykünün başlangıcı, gelişimi ve sonuca bağlanması her edebî türde farklılık arz etse de ve bazen muhtelif tekniklerle öykü ortaya konsa da bir gerçek var ki anlatıcı daima bir öyküyü aktarmakla mükelleftir. Hangi amaçla okuduğu fark etmez, bir kurmaca metni eline alan okuyucu olaylar zinciriyle karşılaşacağına bilincindedir. İster gerçekte yaşanmış bir olaya dayansın ister bütünüyle yazarın hayal dünyasının ürünü olsun öykü, okuyucunun merak duygusunu doyurarak okuma isteğini besler.

İncelenen *Veba Geceleri* romanında anlatıcı hem hâkim bakış açısıyla hem tekil bakış açısıyla hikâyeyi nakletmektedir. Ana hikâyeden bağımsız gibi gözükken *Giriş* ve *Yıllar Sonra* bölümlerinde tekil bakış açısı ile anlatım gerçekleşir. Burada konuşan Mina Mingerli'dir. Mehmet Tekin'e göre tekil bakış açısı ile yazılan "romanlarda 'anlatıcı' ile 'anlatılan' aynı kişidir. Bu nitelikleri taşıdığı için bu figüre 'kahraman-anlatıcı' adı da verilmektedir. Söz konusu bakış açısıyla birlikte yazarın varlığı (romandaki varlığını) hemen hemen tamamıyla ortadan kaldırılır (2003: 53). Birinci tekil bakış açısıyla hikâyenin anlatılması, yazar ile anlatıcının özdeşleşmesine neden de olabilir. Orhan Pamuk, *Veba Geceleri*'ndeki hikâyenin anlatıcısının kendisi olmadığını, okuyucunun Mina Mingerli'nin hikâyeyi kurgulayan kişi olarak bilinmesini ister. Fakat Mingerli'nin sesi ile Pamuk'un sesini birbirinden ayırmanın imkânı yoktur. Hikâyenin yazarı Pamuk, varlığını dışarıda tutmak isterken tercih ettiği anlatım biçimi onu hikâyenin asıl anlatıcısı olarak gözükmesine yol açmıştır.

Minger Adası'nda yaşananların öykülediği bölümde ise olaylar sınırlandırılmış hâkim bakış açısı ile anlatılır. "Sınırlandırılmış hâkim bakış açısında olaylar üçüncü tekil kişinin ağzından aktarılır fakat anlatıcı her şeyi bilmez, olaylar cereyan ettikçe anlatır" (Abrams, 1999: 234). Bu bakış açısının seçilmesine karşın *Veba Geceleri*'nde anlatıcı, bir hikâye anlattığını okuyucuya hissettirerek anlatımı zenginleştirir: "Demek ki hikâyemizin başladığı, 22 Nisan 1901 gece yarısından iki saat önce Minger Adası'na tarifersiz bir vapurun yaklaşıyor olması olağanüstü bir duruma işaret ediyordu" (s.15). Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere anlatıcı, daha baştan okuyucuya bir kurgu ile karşı karşıya kaldığını hissettirir ama aynı anlatıcı hikâyenin tarihsel bir gerçekliğinin olduğunu da söyleyerek üstkurmacaya başvurur. Okuyucu ile doğrudan kurulan bu temas veya yapılan anlaşma, bir anlamda yazarın birtakım tarihsel olayları aktarırken okuyucu tarafından yargılanmasını da engeller. Çünkü aşağıda ayrıntılı bir şekilde göreceğimiz üzere anlatıcının ideolojik tutumu, tarihsel olayları anlatırken birtakım dönüştürmeleri beraberinde getirebilir. Orhan Pamuk da söz konusu tarihsel dönüştürmelerden ötürü bir anlamda kurgusal bir eser ortaya koyduğunu hatırlatarak kendini güvence altına alır.

Sınırlandırılmış hâkim bakış açısında anlatıcı birçok bilgi verir fakat verdiği bilgilerin daha sonraki olayları hangi yönde etkileyeceği hakkında bir şey bilmiyormuş gibi bir tavır takınır. *Veba Geceleri*'nde bu duruma örnek olarak verilebilecek birçok bölüme rastlanır. Örnek olarak şu paragrafa bakılabilir:

Bonkowski Paşa düşünceli düşünceli gülümsedi. Pakize Sultan, Başkimyager'in bile evhamlı Padişah'ın korkularından ve cezalarından payını aldığına hükmetti ve kocasıyla daha önceden defalarca konuştukları konuyu: Osmanlı Devleti'nin en meşhur iki karantina mütehasssının Girit açıklarında Padişah'ın özel gemisinde bir gece yarısı karşılaşmaları tesadüf olabilir miydi? (s.22)

Burada anlatıcı, Bonkowski Paşa ile Doktor Nuri'nin padişaha ait gemide bir arada olmasının tesadüf olamayacağını Pakize Hanım'ın düşüncesi olarak aktarır ve bunun nedeninin kendisi tarafından da bilinmediğini hissettirir. Ayrıca romanın genelinde görüldüğü üzere hikâyeyi anlatan Mina Mingerli ile hikâyenin kahramanlarının sesleri de zaman zaman birbirine karışır durur. Yukarıdaki paragrafta

“evhamlı padişah” sözünün Pakize Sultan’a mı yoksa anlatıcı konumundaki Mina Mingerli’ye mi ait olduğu tam olarak belli değildir.

Veba Geceleri’nde sınırlandırılmış hâkim bakış açısıyla öykülemeye başvurulmasına karşın anlatıcının zaman zaman birçok ayrıntıya yer vererek kahramanların psikolojik vaziyetini de anlattığını görmek mümkündür. Söz gelimi Bayram Efendi’nin vebaya yakalandıktan sonra nasıl bir ruh haline büründüğü aktarılırken anlatıcı, hem iç tasvirlerle hem dış tasvirlerle yer vererek okuyucunun ölmekte olan birini tahayyül etmesini sağlar:

Artık ölmekte olduğunu seziyor, bunu bir haksızlık olarak görüyor, niye kendisinin seçildiğini sormak istiyor, ağlıyordu. Camiden çıktıktan sonra Germe Mahallesi’nde dua kâğıdı ve muska yazan şeyhe gitti. Veba ve ecel mevzuunu herkesle konuşuyormuş bu şeyh, ama adını unuttuğu şişman adam yerinde yoktu. Derken çarpık fesli, güler yüzlü bir genç Bayram Efendi’ye (ve kendi gibi, öğle namazından gelen iki kişiye) okunmuş muska ve üzeri dua yazılı birer kâğıt verdi. Bayram Efendi kâğıdın üzerindeki duayı okumaya çalıştı ama göremiyordu. Bir süre bu yüzden suçluluk hissetti; telaşlandı, ölümünün kendi kabahati olacağını anladı. (s. 26)

Buna benzer pasajlar romanda epey bir yer tutmasına karşın, öykünün yarıda sık sık kesilerek araya farklı bilgilerin serpiştirildiği fark edilir. Bu gibi durumlarda anlatıcı zaman zaman okuyucunun bir hikâyenin içinde olduğunu adeta hatırlatır. Bonkowski Paşa’nın adada teftişe çıkmasının anlatıldığı bölümden alınan şu parçaya bakılabilir:

Kiliseden ayrıldıktan sonra kimisi kapalı, kimisi açık bakkal, manav dükkânlarının ve bu satırları yazdığımız 2017 yılında hala açık olan Zofiri’nin bademli kurabiye fırınının önünden geçti. Bonkowski Paşa Eşek Anırtan Yokuşu’ndan aşağı inerken küçük bir cemaatin koskoca bir tabutu yokuş yukarı çıkardığını göreyerek kenara çekildi. (s.62)

Anlatıcı konumundaki Mina Mingerli, varlığını sık sık duyurarak hikâyedeki olayların dışında bilgiler verir. Olay zincirinde bir anlık sapmalara neden olan bu bilgiler sayesinde anlatıcı ile okuyucu arasındaki iletişim esasında daha da kuvvetlenir. Ayrıca yukarıda alıntıladığımız kısımda da görüldüğü üzere okuyucu bazen hikâye devam ederken adeta uyarılır. Bu ve buna benzer durumlar aynı zamanda anlatıcının bilgi verme işlevine de örnek gösterilebilir.

Modernist romanın (özellikle realist romanın) temel özelliklerinden biri, okuyucunun anlatılan hikâye ile doğrudan karşı karşıya kalmasını sağlamaktır. Bunun için anlatıcı, olabildiğince kendi varlığını gizleyerek hayattan sahneler sunmayı tercih eder. Okuyucu romanı okurken olaylar zincirini bir film şeridinden akıyormuş gibi takip eder. Oysa postmodernist romanda hikâyenin yazılış süreci ile birlikte gelişimi de okuyucuyla paylaşılır. Okuyucu bir yandan hikâyeyi okur öbür yandan yazarın hikâyeyi nasıl yazdığını farkına varır. Bu, üstkurmacanın en temel özelliklerinden biridir. *Veba Geceleri*’nde anlatıcının hikâye anlattığını sürekli ifade ettiği bölümlere rastlanır: “Tarihimizin ve hikâyemizin daha iyi anlaşılması için üç yıl geriye gitmek ve bugün Vali Paşa’yı siyasi olarak zorlayan ve kişisel olarak çok huzursuz eden ‘Hacı Gemisi isyanı’ olayını anlatmak istiyoruz” (s.101).

Realist romanda anlatıcı gerçekliği yansıtırken olabildiğince objektif bir tutum sergiler ve çoğu zaman kahramanların fikirlerine katılıp katılmadığını gizlemeye çalışır. Anlatıcı, kahramanın ruhsal vaziyetini anlatırken bile yorum yapmaktan kaçınır ve okuyucuyu kahramanın ruhsal vaziyeti ile baş başa bırakır. *Veba Geceleri*’nde anlatıcı, kahramanların ruhsal vaziyetini öykülerken kahramana karşı bir tür sempati beslediğini hissettirir. Bu tutum okuyucunun da kahramanlara karşı olumlu veya olumsuz tutum geliştirmelerine yol açar. Örneğin Sami Paşa’nın yenilikçi kişiliği anlatılırken olumlu bir kahraman tipi çizilir ve onun ruhsal vaziyeti okuyucuya sunulur: “Aslında cami yerine okula önem veren tutum Vali’nin

de inandığı bir şeydi ama Sami Paşa yazıyı okurken öfkeden boğulacakmış gibi hissetmişti kendini” (s.107).

Postmodernist romanın önemli özellikleri arasında gizem ve belirsizlik de yer alır. İşlenen bir cinayet, nedeni tam açıklanamayan bir ölüm veya kaybolan bir nesne ve gizemli bir olayı anlamaya çalışan kişilerin varlığı postmodernist romanlarda sıkça rastlanan durumlardır. *Veba Geceleri*’nde de Bonkowski Paşa’nın öldürülmesi olayı beraberinde cevaplanması gereken soruları getirir. Hikâyede anlatıcı bazen doğrudan sorular sorarak veya kahramanların konuşmaları vasıtasıyla gizemin ayrıntılarını ortaya sermeye çalışır. Bonkowski Paşa’nın cinayeti kadar gizemli bir olay da vebanın neden olduğu ölümlerdir. Vebanın nasıl yayıldığı, hastaların kaç gün içerisinde öldüğü ve vebadan ne şekilde korunması gerektiği roman boyunca sorgulanır. Anlatıcının sesi bu gibi durumlarda kahramanların sesiyle karışır. Örneğin hastalığın yayılması ile ilgili şu bölümü ele alalım:

Doktorlar otuz saati tartışmaya başladılar: Mikrobun vücuda girmesi ile yorgunluk, titreme ve baş ağrıları, ateş, kusma gibi belirtilerin ortaya çıkması arasında geçen zaman bu kadar mıydı? Bunun İzmir’de hastadan hastaya değiştiğini söyledi Doktor İlias. Bu sürede hasta mikrobunu yayıyor muydu? (s.109)

Anlatıcı hikâye ederken her şeyi tam bilmediğini açıkça ifade eder. Burada sorulan sorular hem okuyucu açısından hem anlatıcı açısından bir muammadır. Ayrıca sorulan soru bir kahramanın ağzından çıkmamasına rağmen onun cevabını, anlatıcının bir kahramanı vermektedir.

Postmodernist romanın temel özelliklerinden biri de geleneksel anlatım yöntemleri ile modern anlatım yöntemlerini aynı zamanda ve zeminde kullanmasıdır. Orhan Pamuk’un, Ahmet Mithat Efendi’nin romanlarından da alışık olduğumuz okuyucuya seslenerek ve zaman zaman sorular yönelterek merak unsurunu canlı tutan bir anlatım tekniğine başvurduğunu görürüz:

Zeynep’in annesi Emine Hanım ile Kolağası’nın annesi aynı mahalleden değillerdi ama son beş yıldır arkadaşlıklar. Emina Hanım’ın güzel kızını, Satiye Hanım on ikisinden beri biliyordu. O zamandan beri çok güzeldi **ama bakalım Kolağası kız beğenecek miydi ya da Zeynep Kolağası’na ısınacak mıydı?** Daha birbirlerini hiç görmemişlerdi. (s.149)

Veba Geceleri, anlatıcının Giriş kısmında ifade ettiği üzere tarih şeklinde yazılmış bir roman veya roman şeklinde yazılmış bir tarih olması sebebiyle kendine has birtakım öyküleme yöntemlerini ortaya çıkarmıştır. Anlatıcı yaşanan hadiselerin sonraki dönemlere olan yansımalarına da değinmekle birlikte sık sık tarihçilerin yaşanan hadiseleri farklı yorumladıklarını belirtir. Örneğin Minger Adası’nın kurtuluşuna vesile olan olaylardan biri ve Mingerliler için büyük önemi haiz olan Kolağası Kamil’in Valilik binasında elinde salladığı bayrak ile ilgili farklı düşünceler ortaya atılmıştır:

“Evet bu sizin bezinizdir elbette . . . Ama Minger gülü bütün bir milletindir.”

“Bütün bir millet” kelimesiyle Vali Sami Paşa’nın adalılarını mı, bütün Osmanlı İmparatorluğu’nun ahalisini mi kastettiği daha sonra tarihçiler arasında tartışılmıştır. (s.127)

Bazı postmodernist romanlarda tarihsel malzemenin kullanılmasıyla ilgili birçok çalışma kaleme alınmış ve postmodernist romanların tarihten oldukça faydalandığı belirtilmiştir.⁵ Orhan Pamuk, daha önce kaleme aldığı *Benim Adım Kırmızı* ve *Beyaz Kale* gibi romanlarında tarihe yönelmişti fakat *Veba Geceleri*’nde bir ulusun ortaya çıkışının tarihini kaleme almaya girişir. Söz konusu ulus hayali olsa bile ulusun ortaya çıkış hikâyesi ile birçok ulusun ortaya çıkış süreci arasında paralellikler mevcuttur. Burada tarih ile roman arasında bir paralelliğin olduğunu vurgulamaya çalışan yazar, tarihinin de tıpkı romancı

⁵ Bu konuyla ilgili bk. Argunşah, Hülya (2002). “Tarihi Romanda Post-modern Arayışlar”. *İlmi Araştırmalar*. 14: 17-27.

gibi geçmişi kurgulayarak aktardığını ima eder. Zaten romanda da geçmişte yaşanan olayların tarihçiler tarafından farklı yorumlar yapılarak aktarıldığı ifade edilir ve romanda anlatıcının geçmiş ile ilgili kendine göre bir yorum geliştirdiği belirtilir:

Vali Paşa'nın İstanbul'u ve Avrupa devletlerini yatıştırarak önlemlere başvurmayıp, geceleri insan kaçakçılarını durdurumamasının nedenleri Minger tarihçileri arasında farklı yorumlara yol açmıştır. Bize göre Paşa, "Bana Garnizon'dan asker vermezseniz ben de yukarı koylarda ve kayalık sahillerde kaçakçı kovalayamam" demek istiyordu. Pakize Sultan'ın mektuplarından ise bu dönemde Vali Paşa'nın sandalçı kâhyalarının para ve iktidar kavgasına hayret verecek bir hızla sürüklendiğini anlıyoruz. Vali Paşa fazla bilet sattıkları gerekçesiyle yaptığı baskınlarla seyahat şirketleri patronlarını (yani konsolosları) sindirmişti. Ama kuzey koylarından insan kaçakçılığını yine bu seyahat şirketleri ve tarihimizin başında anlattığımız kayıkçı kâhyaları yapıyordu. Vali onlara pasaport ve seyahat kanununa muhalefetten davalar açtırdı. (s. 245)

Anlatıcı, hikâyenin tarihsel gerçeklikle olan bağlantısını roman boyunca canlı tutmaya çalışır. Bundan ötürü Pakize Sultan'ın mektuplarından veya başka tarihçilerin anlattıklarından sık sık bahsederek okuyucunun sadece bir roman okumadığını aynı zamanda bir milletin ortaya çıkışının tarihini öğrendiğini ifade eder. Anlatıcı, burada ayrıca tarih kitaplarının adeta bir roman gibi kaleme alınmış olduğunu açıklar. Anlatıcı, zaman zaman kitabında, hikâyesine almadığı yerlerin olduğunu da ifade ederek bir anlamda okuyucuya bir kurmaca serüveninin içinde bulunduğunu hatırlatır: "Arkaz'dan vebadan kaçanlarla çatışmasını ve Eczacı Nikiforo'nun büyük oğlunu tehdit edip para istemesini kitabımızı uzatmamak için anlatmıyoruz" (s.302).

Anlatıcının öyküleme işlevi hakkında son olarak öyküleme esnasında okuyucu ile kurulan temasa değineceğiz. Yukarıda da bahsedildiği üzere Orhan Pamuk, meddah oyununda anlatıcının yaptığı gibi sık sık okuyucuya seslenir, hikâyenin gidişatı ile ilgili okuyucunun merakını canlı tutmak adına birtakım tekniklere başvurur. *Veba Geceleri*'nde anlatıcı hikâyeyi anlatırken okuyucu ile arasındaki mesafeyi olabildiğince ortadan kaldırmaya çalışır: "Dikkatli okurlarım kitabımda Pakize Sultan ile Doktor Nuri'ye herkesten daha anlayışla yaklaştığımı fark etmişlerdir. Onların kızlarının torunuyum ben" (s. 499). Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere anlatıcı hikâyesini okuyucu tarafından benimsenmesini ve takdir görmesini beklemektedir.

2.3.Anlatıcının yönlendirme işlevi

Gérard Genette'in kuramında anlatıcının ikinci işlevi yönlendirmedir. Her anlatıda anlatıcının hitap ettiği bir muhatap/okur vardır. Anlatıcı, anlatıda geliştirdiği söylemin okur tarafından kabul edilmesi adına birtakım tekniklerle onu düşünmeye yönlendirir. Başka bir deyişle anlatıdaki mesajın okur tarafından doğru anlaşılabilmesi için anlatıcı, okuru ikna etmeye kalkışır. Yalnız anlatıcının muhatap aldığı okuru sıradan bir okur ile karıştırmamak gerekir. Genette'in *narratee* dediği bu hayali muhatap aynen anlatıcı gibi anlatının vazgeçilmez unsurlarından biridir. Fakat nasıl ki yazar ile anlatıcı aynı şeyler değilse sıradan okuyucu ile muhatap olarak alınan okuyucu da aynı değildir (1980: 259). Anlatıbilimin önde gelen kuramcılarında Gerald Prince de *narratee* kavramına değinir. Ona göre *narratte* anlatıcının söyleminin yöneldiği muhataptır. Anlatıcı, anlatısını inşa ederken zorunlu olarak yöneldiği muhatabı göz önünde bulundurmak zorundadır (1982: 16).

Veba Geceleri'nde anlatıcısı Mina Mingerli'dir. Mina Mingerli'nin hitap ettiği/muhatap aldığı okurun en azından tarihe ilgili birisi olduğunu kestirmek mümkündür. Çünkü romanda sık sık verilen tarihi bilgiler, Osmanlı Devleti'nin son döneminde yaşanan hadiselerin sürekli aktarılması ve geçmişte yaşananların tarihçiler tarafından zaman zaman tahrif edilmesinin anlatılması ancak tarihe ilgi duyan birisine hitap eder. Anlatıcı, geçmişe yönelik düşüncelerinin muhatap tarafından benimsenmesi adına

bazen Pakize Sultan'ın düşüncelerinden faydalanır. Pakize Sultan, her ne kadar kurgusal bir şahsiyet olsa da V. Murat'ın kızı ve hanedan mensubu olarak takdim edilir. Sarayda olup bitenleri en iyi bilen kişi odur. Anlatıcı, Osmanlı Devleti hakkındaki düşüncelerini Pakize Sultan'ın üzerinden anlatarak bir anlamda inandırıcı olmaya çalışır. Örneğin gemide karşılaştıkları Bonkowski Paşa, bir sultanın payitahtın dışına çıkmasını hayretle karşılar; bu esnada Pakize Sultan'ın düşüncesine değinilir:

“Hayatım boyunca ilk defa bir padişah kızının, bir Sultan'ın İstanbul dışına çıkmasına izin verildiğini görüyorum!” dedi abartılı bir hayretle. “Osmanlı Devleti kadınlara özgürlük vererek Avrupalılaşmaktadır! “Yayımladığımızda mektuplarını okuyanlar Pakize Sultan'ın bu sözlerin “ironi” hatta alaycılıkla söylendiğini anladığını göreceklerdir. (s.21)

Osmanlı Devleti'nin modernleşme sürecinde en fazla tartışılan konulardan birisi kadın haklarıdır. Öyle ki ilk Türk romanlarında (*Taaşuk-ı Talat ve Fitnat*, *Sergüzeşt*, *Felâtn Bey ile Rakım Efendi* vb.) kadın konusu sıkça işlenmiş, kadının toplumsal konumu ve cariyelik müessesesi ele alınmıştır. *Veba Geceleri*'nde esas itibarıyla anlatıcının kendisi Osmanlı Devleti'nde kadının konumunu eleştirmektedir fakat bunu Pakize Sultan'ın düşüncesi olarak sunar. Sultan'ın mektuplarında bu konuyu etraflıca ele aldığı da okuyucuya iletilir. Bu şekilde okuyucu, Osmanlı toplumunda kadının problemleri hakkında düşünmeye sevk edilir.

Anlatıcı kimi zaman okuyucuyu yönlendirirken kendisi yorum yapar. Fakat bunu yaparken roman anlatıcısı rolünden uzaklaşarak tarih anlatıcısı rolüne bürünür. Özellikle Minger ulusunun ortaya çıkışına yol açan hadiseleri anlatırken, anlatıcının daha önce bu olayların yanlış anlatıldığını okuyucuya bildirerek bazı bilgileri düzeltir. Örnek olması hasebiyle şu bölüme bakılabilir: “Kolağası'nın Minger Adası'nda filozof Hegel'in sözleriyle “tarih sahnesi”ne çıkmasının Hikâyesini anlatırken Minger ders kitaplarında yazılanları bazen tekrarlayacak, bazen düzelterek” (s.85).

Veba Geceleri romanında kurmacanın önemli bir parçasını ulus devletin ortaya çıkış hikâyesi oluşturur. Birtakım rastlantılar neticesinde kimi şahsiyetlerin ulusların önderi olarak öne çıkması, yaşananların zaman içerisinde birer mite dönüşmesi, abartı vs. anlatıcının üzerinde durduğu belli başlı konulardır. Yukarıdaki alıntıda da anlaşıldığı üzere anlatıcı, muhatabının geçmiş hakkındaki birtakım bilgilerinin yanlış olduğunu söyleyerek onu doğru bilgiyle buluşturmaya hazırlamaktadır. Kolağası Kamil tarih sahnesine çıkışının, tarihçilerin anlattığı gibi olmadığını belirterek adeta tarihin kurguya meyilli bir saha olduğunu ironik bir biçimde ifade eder. Yine şu bölümde görüldüğü gibi anlatıcı tarihsel bilgilerin saptırıldığını anlatır: “Bazı tarihçiler kalabalıkta ilk defa bir Mingerlilik bilinci olduğundan söz etmişlerse de bu mesnetsiz bir abartıdır. Pakize Sultan'ın naklettiklerine göre o akşam rıhtımda bir “milli suor” değil, tam tersine kararsızlık ve telaş hâkimdi” (s.164).

Veba Geceleri'nde hikâye temelde Pakize Sultan'ın mektuplarına dayansa da bu mektuplardan başka Mina Mingerli'nin uzun yıllar yaptığı araştırmalar neticesinde ulaştığı bilgiler, hikâyenin büyük bir bölümünü oluşturur. Fakat özellikle okur yönlendirilirken veya bir şeye inandırılmaya çalışılırken Pakize Sultan'ın mektuplarına göndermede bulunulur. Yukarıdaki alıntıda yine ulus devletlerin ortaya çıkış süreçlerinde yaşanan birçok olayın tarihçilerin anlattığı gibi olmadığı belirtilir. Burada yine Pakize Sultan'ın mektuplarından söz edilerek okuyucu ikna edilmeye çalışılır.

Orhan Pamuk, *Veba Geceleri* hakkında hazırlanan videolarda eserinin aynı zamanda yıkılmakta olan bir imparatorluğun panoramasını sunduğunu ifade eder. (2021a) Bu bağlamda roman ele alındığında anlatıcının sık sık hikâyenin dışına çıkarak Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında devlet otoritesinde meydana gelen boşluğa değindiğini, Osmanlı yöneticilerin karşı karşıya kaldıkları sorunlara temas

ettiğini görmek mümkündür. Anlatıcı, bu gibi durumlarda Osmanlı Devleti'nin bütün kurumlarıyla birlikte çöküşe geçtiğini okuyucuya anlatmaya çalışır. Anlatıcı, okuyucunun var olan çöküşü idrak etmesini ister. Örneğin Osmanlı Devleti'nde çöküşü engelleme amacıyla kurulan birçok kurumun zaman içerisinde kuruluş amacını yitirdiğini ve işlevsiz hale geldiği, kaybolan devlet otoritesi nedeniyle memurların keyfi muamelelerde bulunduğu belirtilir:

Son yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda bir sorunu çözmek için iyi niyetlerle ve Avrupalı düşüncelerle kurulan ve kısa sürede hiçbir şey çözemeyen pek çok kurum gibi Karantina Teşkilatı da sorunun bir parçası haline gelmişti. Vilayet müdürlüklerine kâtipler, muhafızlar, hademeler için pek çok kadro açılıyor, adam alınıyor, sonra bu memurlara, tıpkı doktorlar gibi, maaşları düzgün ödenmiyor, o doktorlar da kuralları zorlayarak, eczane ve aktarlarda hasta bekleyerek ve başka işler yaparak geçinmeye çalışıyorlardı. (s. 91-92)

Anlatıcı kimi zaman yukarıda alıntıladığımız üzere doğrudan araya girerek okuyucunun devletin içinde bulunduğu vaziyeti idrak etmesini amaçlar, kimi zaman ise bir konu hakkında araya serpiştirdiği ek bilgilerle okuyucuyu yönlendirir:

Herkes aynı anda konuşmaya başladı. Pakize Sultan'ın mektuplarını okuyanlar asıl karantina toplantısının Theodoropulos Rum Hastanesi'nin bodrum odasında o sırada başladığını anlayacaktır. Toplantıdaki doktorların hepsi İstanbul'dan doktor -tabii mümkünse Müslüman doktor- ve malzeme istiyorlardı.(s.110)

Burada esasında olay karantinayla ilgili yapılan bir toplantıdır. Bu toplantı esnasında anlatıcı okuyucuya seslenerek devlet kademelerinde Müslümanlar ile Gayrimüslimler arasında bir ayrışmanın olduğunu düşünmelerini ister. İnandırıcılığını artırabilme adına ise Pakize Sultan'ın mektuplarını referans gösterir. Doktor İlias'ın zehirlenerek ölmesine neden olan olayı anlatırken de anlatıcı konuyu ne şekilde anlaması gerektiği noktasında okuru yönlendirir:

Okurlarımıza Garnizon Komutanı'nın amacının hayvan düşmanlığı olmadığını (kendisine hayvan dostu da diyemeyiz), yalnızca adanın bütün yüksek yönetim kademesine yönelik bu zehirleme kumpasının şiddetini anlamak istediğini söylemeliyiz” (s.185).

Pakize Sultan'ın mektuplarında bu cinayet ve zehirlenmenin kendi deyişiyle “tafsilatı” çok yer tutar. Pakize Sultan kocasıyla birlikte, bir bakıma amcası Abdülhamit'in arzuladığı mantıkla “Sherlock Holmes gibi” bu gizlenmiş olayı uzaktan, kendi yazı masasından anlamaya ve anlatmaya çalışmıştır (s.196).

Postmodern anlatılarda okur ile anlatıcı arasındaki mesafe neredeyse ortadan kalkar ve anlatıcı, okuyucu karşısındaymiş gibi davranır. Anlatıcının okura seslenmesi, onu düşünmeye sevk etmesi, olayları değerlendirirken ne şekilde davranması gerektiğini anlatması modernist romanın ruhuna aykırı olsa da bunlar postmodernist romanın temel nitelikleri arasında yer alır. Anlatıcı, bazen okuyucuyla sohbet ediyormuş gibi davranarak yaşanan olaylar hakkında kendi yorumlarını aktarır:

Bütün bu siyasi abartmaların yersizliğini göstermek için bu konuda kendi yorumumuzu açıkça yazalım: Şeyh'in “abdesthane”ye gitmesinin ve orada biraz uzun kalmasının nedeni merakı yalnızca. Çünkü yedi yıl önce bu yeni Vilayet binası açıldığında, makam odasının, misafirhanesinin ve balkonlarının Avrupalı, asri ve yeni olmasından başta Havadis-i Arkata olmak üzere gazetelerde çok söz edilmiş, Selanik'teki Stohos dükkânından gelen tuvalet taşlarının da pek Avrupalı olduğu adanın okumuş yazmış Müslümanları arasında ve batılılaşma ve Hıristiyanların zenginleşmesi bağlamında çok konuşulmuştu (s. 314)

Klasik romanda anlatıcı, hikâyede gerçekleşen olayları tasvir etmekle mükelleftir. Anlatıcı olayları bir film şeridinde akıyormuş gibi anlatabildiği derecede başarılı sayılır. Oysa postmodernist romanda anlatıcı, okuyucuya yorum yapabilme alanı bıraktığı gibi kendisi de yorum yaparak birtakım çıkarımlarda bulunur. Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi anlatıcı Şeyh'in abdesthanede uzun süre

beklemesini kendine göre yorumlamakta ve bunu okuyucuya bildirmektedir. Burada temelde okuyucunun olayı anlatıcının anladığı şekilde de yorumlayabileceği vurgulanmaktadır.

2.4. Anlatıcının bildirişim işlevi

Bildirişim, en genel anlamıyla her türlü bilginin, duygu ve düşüncenin karşıdakine aktarılması anlamına gelir. Genette'e göre bir anlatıda anlatıcının üçüncü işlevi okuyucuya herhangi bir konuda bilgi aktarmaktır (1980: 255). Okuyucu ile iletişime geçen anlatıcı, hikâye ile ilgili bilgileri muhtelif yöntemlerle okuyucuya bildirerek okuyucunun hikâyenin atmosferine alışmasını sağlar. Nurullah Çetin'in de ifade ettiği üzere "anlatıcı, olayları ve durumları aktarırken ya da kişileri sunarken öznel ya da nesnel davranabilir. Aktardığını yorumlayarak, eleştirerek ya da takdir ederek aktarabilir" (2019: 105). Anlatıcı hikâyeyi anlatırken kimi zaman olayla doğrudan ilgili olmayan ayrıntıları aralara serpiştirerek okuyucuyu bilgilendirir. Mesela *Veba Geceleri*'nde Pakize Sultan'ın gemideyken erkeklerle birlikte yemek masasına oturmasıyla ilgili anlatıcı okuyucuya şu bilgiyi verir: "Sultan bile olsa o yıllarda bir kadının erkeklerle masaya oturmasının çok nadir bir şey olduğunu hatırlayalım" (s.19). Hikâyenin içinde esasında kadınların toplumsal vaziyeti ile ilgili bir mevzu söz konusu değildir. Fakat anlatıcı okuyucuya Osmanlı toplum düzeninde kadının toplumsal durumu hakkında bilgi verir. Bu bilgi aynı zamanda okurun Osmanlı toplum düzeni hakkında düşünmeye de sevk eder.

Veba Geceleri romanı tarihi bir roman olması hasebiyle çoğu zaman tarihi bilgilerle olay akışı kesintiye uğrar. Anlatıcı, olayların zaman çizgisinden bazen saparak tarihi bilgiler vermeye başlar. Örneğin Doktor Nuri, Minger Adası'nda Sağlık Müdürlüğüne gidince anlatıcı binanın tarihi hakkında bilgi verir: "Minger Sağlık Müdürlüğü Venedikliler zamanından kalma, dört yüz küsur yıllık, küçük gotik taş bir binaydı. Venedik Doçu için yapılan sarayın bir uzantısıydı bina. Osmanlı'nın ilk dönemlerinde, 17.-18. yüzyıllarda ilkel bir askeri hastane olarak da kullanılmıştı" (s.89). Bu bilgiden önce Doktor Nuri'nin karantina önlemleri hakkında araştırma yapmak için Sağlık Müdürlüğüne gitmesi anlatılır. Bina tarihinin esas olayla ilgili hiçbir alakası yoktur. Bu bilgi verildikten sonra da anlatıcı olayı anlatmaya devam eder.

Anlatıcı, çoğu zaman romancı kimliğini bir tarafa bırakarak bir tarihçi gibi anlatmaya başlar. Romanın giriş kısmında daha önce böyle bir durumla karşılaşılacağı noktasında zaten okur uyarılmıştır. Ayrıntılı bilgiler vermektan kaçınmayan anlatıcı bazen de verdiği bilgiler ile hayali bir ada olan Minger arasında bağlantılar kurar:

Ashında Osmanlı Posta Bakanlığı ile Telgraf idaresi otuz yıl önce birleştirilmiş ve Sultan Abdülaziz (onun adayı sevmeyi söyledi) zamanında çok daha büyük ola imparatorlukta ilk merkez postaneler yapılmaya 1870'lerde başlanmıştı ama adaya sıra ancak Abdülhamit zamanında gelmişti. Minger Vilayeti merkezine, hastane, karakol, köprü, askeri okul yaptıran Abdülhamit'i adalılar sevdiğini söylemek abartmak olmaz. (s.111)

Osmanlı Devleti zamanında posta teşkilatının kuruluşundan söz eden anlatıcı, Abdülaziz'in Minger Adası'nı sevmeyi söylediğini aktarır. Yine padişahlığı döneminde birçok okul, hastane, postane ve köprü inşa eden II. Abdülhamit'in adalılar tarafından sevildiği söylenir. Burada da görüldüğü üzere tarihi bilgiler kurgusal öğelerle harmanlanarak okuyucuya sunulur. Anlatıcı bazen hikâye hakkında bilgi verirken aşağıda ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğimiz üzere milliyetçilik ile ilgili kendi düşüncelerini okuyucuya aktarır. Örneğin Kolağası Kamil'in ulusal bir figür olarak ortaya çıkışının anlatıldığı bölümlerde anlatıcının sık sık okuyucuyu milliyetçiliğin gelişimi hakkında bilgilendirdiği görülür. "Milliyetçi heyecanın, tarih ile edebiyat, efsane ile gerçek, renk ile manası arasındaki ayrımı kaldırdığı yerdeyiz şimdi. Olaylara biraz daha dikkatle ve biraz daha ağırdan alarak bakacağız" (s. 321). *Veba Geceleri*

romanı ulusçuluk hareketinin birtakım tesadüfleri, bazı abartılmış hikâyeleri içinde barındırdığını ifade eder. Roman Kolağası Kamil'in ulusal bir figür olması ve Mingerliler tarafından *Komutan* olarak anılmasını okuyuculara bildirir:

Böylece okurlarımızın Kolağası Kamil diye tanıdığı, Minger Devleti'nin kurucusunun Mingerlilerce yüz on altı yıldır içten bir şükran ve heyecanla tekrarlanan adı "Komutan" Kamil, Vali Sami Paşa tarafından ikinci defa telaffuz edilmiş oldu. Bundan sonra zaman zaman biz de ondan -okurlarımız hatırlasın diye- bazen Kolağası bazen da Komutan olarak söz edeceğiz. (s.332)

Anlatıcı örnek verdiğimiz tarihi bilgilerden bahsettiği gibi bazen okuyucuya aktarmak istediği bilgileri parantez içine alarak vurgular: Damat Doktor, Doktor İlias'ın Padişah'ın huzuruna Bonkowski Paşa ile birlikte pek çok kereler çıktığını, belki de Abdülhamit'i kendisinden daha çok gördüğünü geçirdi aklından. (Kendisi yeğeniyle evlendiği Padişah'ı yalnızca üç kere görmüştü.) (s. 96)

Kurmaca bir kahraman olan Doktor Nuri, yine kurmaca bir kahraman olan II. Abdülhamit'in yeğeni Pakize Sultan ile evlenmiştir. Anlatıcı, Doktor Nuri'nin padişahı sadece üç defa gördüğü bilgisini okuyucuya aktarırken bunu ek bir bilgiymiş gibi sunar. Anlatıcı hikâyesini anlattığı Minger Adası hakkında ayrıntılı ek bilgiler verir:

Bu arada genç hacılar mavnanın demirini almış ama hurda tekne kayalara bindireceğine, önce açık sularda sarhoş gibi sağa sola sürüklenmişti. (Bu "Sarhoş Gemi"deki yarı baygın, yarı öfkeli yaşlı hacıların düşlerini ve hayallerini konu edinen ve sürgünde ölen Mingerli şair Büyük Aşkan tarafından yazılmış uzun fantastik şiirden uyarlanan operanın Minger Devlet Operası'nca sahnelenmesinden ne yazık ki 1997 yılında vazgeçilmiştir.) (s.104)

Sarhoş Gemi operası ve bu operanın yazarı olarak takdim edile *Büyük Aşkan*, Minger Adası gibi kurmacadır. Anlatıcı, hikâyesinin bir tarihi arka planı olduğu noktasında okuyucuyu inandırabilme niyetindedir. Bu gibi bilgi vermeler romandaki olay zincirinin sık sık kırılmasına neden olsa da okuyucunun farklı bilgiler edinmesini de sağlar.

2.5.Anlatıcının doğrulama işlevi

Kurmacaya dayalı metinlerde temel gaye bir konu hakkında bilgi vermek olmasa da olaylar ile ilgili muhtelif alanlarda birçok bilgi aktarılabilir. Anlatıcı söz konusu bilgilerin okuyucu tarafından kabul görmesi adına birtakım yöntemlerle doğrulamalara gidebilir. Genette'in teorisinde, bir anlatıda verilen bilgilerin kanıtlanma uğraşı anlatıcının doğrulama işlevi olarak adlandırılır (1980: 256) *Veba Geceleri* tarihi roman olması ve anlatıcının bir tarih kitabı kaleme aldığını söylemesinden ötürü anlatıcının birçok yerde doğrulamalara başvurmasında etkili olmuştur. Anlatıcı, doğrulama işlevini yerine getirirken genellikle Pakize Sultan'ın mektuplarını kanıt olarak gösterir. Bazen başka tarihçilerin yaptığı çalışmaları bazen kendi yaptığı araştırmaları bazen de gazetelerde veya dergilerde çıkan haberleri kanıt olarak gösteren anlatıcı, bir anlamda okuyucuyu da yönlendirir.

Anlatıcının verdiği bilgilerin bir kısmını doğrulamanın imkânı yoktur. Söz gelimi Pakize Sultan'ın mektuplarını referans göstererek verilen bilgilerin doğru olup olmadığını kestirmek mümkün değildir. Çünkü Pakize Sultan gibi mektupları da hayal ürünüdür. Örneğin romanın girişinde II. Abdülhamit'in oğlunun, babası döneminde kaybedilen toprakları siyaha boyadığı bir haritadan bahsedilir. Okuyucu gerçekten böyle bir haritanın varlığını bilmemektedir. Anlatıcı bu bilgiyi doğrulama adına Pakize Sultan'ın mektuplarına göndermede bulunur: "Bu vesileyle Pakize Sultan'ın bu haritayla ilgili Yıldız Sarayı'nda işittiği bir dedikoduyu hem kocasına anlattığını hem de ablasına mektupla hatırlattığını burada not ediyorum" (s.32). Anlatıcı konumundaki Mina Mingerli, hikâyesinde anlattıklarını

doğrulanabilme adına sık sık Pakize Sultan'ın mektuplarında geçen bilgilere değinir. Bazen mektuplarda geçen bilgiyi doğrudan alıntıyla verir. "Onları Vilayet'ten çıkarken gören Pakize Sultan ablası Hatice'ye yazdığı çok kişisel ve samimi 14 Mayıs 1901 tarihli mektubunda, 'bütün felaket havasına rağmen çiftin yüzlerindeki saadet ifadesini ve tebessümü gizleyemediklerine' bilhassa dikkat çekmişti (s. 220).

Veba Geceler'nde geçmişte yaşanan olayların tarihçiler tarafından sürekli değiştirildiğinden ve bazı olayların abartılarak bazı önemli ayrıntıların ise görmezlikten gelinerek aktarıldığından bahsedilir. Bir tarih araştırmacısı olan Mina Mingerli sık sık sözü edilen konuya temas ederek yanlış aktarılan veya eksik anlatılan bilgilerden bahseder. Geçmiş hakkındaki görüşlerinin doğruluğu için ise okurun Pakize Sultan'ın mektuplarına bakması gerektiğini vurgular. Örneğin Kolağası Kamil ile Zeynep'in ilk karşılaşmaları esnasında Mingerce konuştukları yalanı uydurulmuş ve resmi tarih bu yalanı daha da şişirerek aktarmıştır. Anlatıcı konumundaki Mina Mingerli bu bilgi yanlışını şöyle düzeltir:

Pakize Sultan'ın mektuplarında, iki sevgilinin ilk karşılaşmaları işte bu kadardır. Biz bu "versiyon"un doğru olduğuna inanıyoruz. Çiftin Mingerce uzun uzun sohbet ettikleri daha sonra başta Kolağası'nın kendisi tarafından uydurulan bir efsanedir. Resmi tarihler, ders kitapları ve 1930'larda Hitler ve Mussolini etkili popüler aşırı milliyetçi sağ basın da beslemiştir bu yalanları. 1901 yılında Minger dili iddia edildiği gibi, "Çok daha erken karşılaşacaktık!" ya da, "Her şeyi çocukluğun diliyle yeniden adlandırırım!" gibi karmaşık ve derin anlamları ifade edebilecek kadar gelişmiş değildi ne yazık ki! (s.151)

Pakize Sultan'ın mektupları, *Veba Geceleri* romanının dayandığı ana metin olmasının ötesinde anlatıcı tarafından bir milletin kurtuluş sürecini aktaran en doğru kaynak olarak tanıtılır. Öyle ki tarihçilerin bu mektuplardan öğreneceği önemli bilgiler mevcuttur:

Tarihçiler, bir saat sonra Vilayet'te yapılan toplantıda Vali ile Damat Doktor arasındaki usul tartışmasının aslında önemli felsefi ve siyasi paradokslara yol açtığını Pakize Sultan'ın mektupları yayımlanınca görecektir. Vali ile Damat Doktor, Abdülhamit'in etkisiyle, "Sherlock Holmes usulü" dedikleri ayrıntılardan gerçeğe varma (tümevarım) yöntemiyle, suçluyu baştan derin ve kapsamlı siyasi mantıkla tahmin edip ona uygun ayrıntıları bulma (tüm dengelim) usulünü o toplantıda bir kere daha kıyasladılar. (s.186)

Hatıralar, mektuplar resmi tarihin görmezden geldiği ya da pek önem vermediği birçok ayrıntıya dikkat çektiği için geçmiş hakkında önemli birer kaynak olarak ele alınırlar. Nitekim *Veba Geceleri* romanında anlatıcı, Minger Adası'nın kurtuluşunun tarihini Pakize Sultan'ın mektuplarına dayandırmayı tercih eder. Mina Mingerli yukarıdaki alıntıda da görüldüğü üzere çoğu kez Pakize Sultan'ın mektuplarını aktarmayı seçer. Fakat bunu yaparken onun sesi ile Pakize Sultan'ın sesi birbirine karışır. Aktarılan düşüncelerin ne kadarının Pakize Sultan'a ait olduğunu kestirmek zordur. Yeri gelmişken hemen belirtelim ki anlatıcı Pakize Sultan'ın mektuplarını temel kaynak olarak ele almasına karşın başkalarına ait hatıralarda geçen bilgilere şüpheyle yaklaşır:

Emekli sefir ve aşırı züppe olan Sait Nedim Bey Avrupa ve Asya adlı diplomathık hatıralarında Babıalî'nin Minger Adası'nı da kaybettiğini Fransız ve İngiliz gazetelerinden öğrenmesini yıkılış yıllarında Osmanlı bürokrasisinin aşırı beceriksizliğinin sıradan bir örneği olarak anlatır. Bu gözlemi doğru bulmuyoruz. Telgraf kesik olduğu ve casuslar ağı veba ve abluka yüzünden koptuğu için, Abdülhamit ve İstanbul bürokrasisinin adadan haber alamamaları doğaldı. (s.333)

Veba günlerinde Minger Adası'nda yaşananlara değindiği düşünülen Sait Nedim Bey'in hatıralarında doğru bilgiler aktarmadığını düşünen anlatıcı kendi düşüncesini okuyucuyla paylaşarak yaşananların asıl sebebinin açıklar. Tarihçi kimliği olan anlatıcının, Pakize Sultan'ın mektuplarında geçen bilgiler

hakkında şüpheye düşmemesi fakat başkalarına ait hatıralarda geçen bilgileri sürekli düzeltmeye çalışması bir tür paradoks olarak değerlendirilebilir.

Anlatıcı çoğu zaman verdiği bilgileri doğrulamaya çalışırken kaynak gösterir fakat bazen herhangi bir kaynağa başvurmadan yaşanmış bir olayı referans gösterir. Minger Adası'nda yaşanan olaylar neticesinde büyük devletlerin Osmanlı'nın iç işlerine karışacağını düşünen anlatıcı, birkaç yıl önce Girit Adası'nın benzer şekilde Osmanlı Devleti'nden koparıldığını hatırlatır: “Bu noktada dört yıl önce komşu Girit Adası'nda başlayan Müslüman-Hıristiyan çatışmalarının sonunda uluslararası güçlerin çatışmaları durdurma bahanesiyle adayı Osmanlı'dan kopardığını hatırlatalım” (s.37).

Veba Geceleri'nde anlatıcının doğrulama işlevini yerine getirirken farklı yöntemlere başvurduğu görülür. Örneğin anlatıcı, polis raporlarından yararlanarak salgında yaşanan birtakım olayları doğrulamaya çalışır. Bonkowski Paşa'nın adada yaptığı incelemeler esnasında anlatıcı onun hikâyesinin bir gerçekliğinin olduğunu polis raporlarına dayandırarak aktarır:

Bonkowski Paşa salgına şimdiden çok ölü vermiş olan bu sokaklarda ortadan akan lağımlara, çıplak ayakla koşturan çocuklara, bir nedenden aralarında dövüşen iki kardeşin kavgasına baktı bir süre. Cebinde taşıdığı, Bayram Efendi'nin muskasını yazan şeyhin kapısının önünden geçti. Bunları bu bölgede sürekli nöbet tutan sivil kıyafetli bir polis Paşa'yı görüp rapor ettiği için biliyoruz. (s. 63)

Realist romanda okuyucu, çoğu zaman anlatıcının varlığından haberdar olmaz; buna karşın postmodernist romanda anlatıcı varlığını arada bir okuyucuya duyurarak bir kurmaca dünyanın içinde olduğunu bildirir. *Veba Geceleri*'nde anlatıcı sıradan bir roman anlatıcısı olmadığını aynı zamanda tarihçi olduğunu okuyucuya arada bir hatırlatır:

Önde gelen birkaç Müslüman ailenin oğlu da limandaydı. Mesela Kör Mahmut Paşa soyundan gümrükte memur Fehim Efendi ve aslında İstanbul'da yaşayan ama evinin tamirat işleri için adaya gelmiş Feritzade Celal... Ama adanın Müslüman nüfusunun çoğunluğu bu ilk telaştan etkilenmemişti. Biz bunu oryantalist tarihçiler gibi salgın karşısında Müslümanların “kaderciliği” ile açıklamıyoruz. Adanın Müslüman nüfusu, Hıristiyanlara göre daha fakir, eğitimsiz ve dünyadan kopuktu. (s.134)

Anlatıcı, hikâyesinin doğruluğunu ispatlayabilmek için sık sık araya girip okuyucuya kendi yazma biçiminin farklılığı ve geçerliliğini anlatır. Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü üzere anlatıcı bir roman yazarı olmadığını, bazı tarihçilerin yaptığı gibi hataya düşmediğini ifade eder.

2.6. Anlatıcının ideolojik işlevi

Genette, anlatıcının kimi zaman hikâyeye didaktik bir hal alan doğrudan veya dolaylı müdahalelerinin olduğunu belirtir. Bu, anlatıcının ideolojik işlevi olarak değerlendirilebilir. (1980: 255) Bir anlatıda anlatıcının ideolojik işlevini anlayabilme adına anlatının yapısını iyi anlamak gerekir.

Jonathan Culler'in ileri sürdüğü üzere anlatı ikili bir yapıya sahiptir: hikâye ve söylem. Bu ikili yapı Rus Biçimciler tarafından *fabula* ve *sjuzhet* olarak adlandırılmıştır. En genel anlamıyla hikâye (story) olayların ve eylemlerin açıklanarak veya ima edilerek temsil edilmesidir. Anlatıcı okuyucuyu, olayların gerçekleştiğine dair ikna etmeye çalışır. Diğer taraftan söylem, hikâyenin ne şekilde anlatıldığı ile ilgilidir. Anlatıcı, olayları bir düzene sokarken nasıl davranmakta olduğu onun söylemini oluşturur (Bennett-Royle, 2004: 55-56).

Anlatıcının ortaya koyduğu söylem doğrudan onun ideolojik işlevi ile alakalıdır. “Hangi ayrıntılara dikkat etmiş? Bir olayı veya bir kişiyi sunarken ne gibi bir tutum geliştirmiş?” türünden sorular anlatıcının ideolojik işlevini ortaya koymaya yöneliktir.

Veba Geceleri romanında anlatıcının II. Abdülhamit ve ulus devlet hakkında açıklamalarda bulunurken ideolojik tutumunu sürekli belli ettirdiği görülür. Bilhassa romanda bir kahraman olmamasına rağmen üzerinde en fazla durulan ve ruhsal portresi en fazla ortaya konan kişi II. Abdülhamit'tir. Pakize Sultan'ın amcası II. Abdülhamit'ten söz açıldığında daima olumsuz bir kişinin portresi çizilir. Bize göre anlatıcının ideolojik tutumu ile romanın yazarı olan Orhan Pamuk'un ideolojik tutumu aynı doğrultudadır. Nitekim Orhan Pamuk'un *Veba Geceleri* ile ilgili verdiği bir röportajında Muhafazakâr-İslami çizgide siyaset yapan partiler ile II. Abdülhamit arasında paralellikler olduğunu, günümüzde iktidarın II. Abdülhamit'i sevmesinin temel nedeninin Siyasal İslam olduğunu ifade eder. Necip Fazıl'dan örnek vererek Siyasal İslamcılarının II. Abdülhamit ile ilgili düşüncelerinin çocukça olduğunu ileri sürer (2021b)ç Romanda anlatıcı Mina Mingerli'nin II. Abdülhamit hakkında yorum yaparken sürekli onun olumsuz yönlerini öne çıkarmasını esasında yazar Orhan Pamuk'un ideolojik tutumu ile anlatabiliriz. Anlatıcı Mina Mingerli'nin sesi ile Orhan Pamuk'un sesini söz konusu II. Abdülhamit olduğunda birbirinden ayırmanın imkânı yoktur. Öte yandan "anlatıcının kişiliği ve dünya görüşünün romanın ayrılmaz parçası" (Antakyalıoğlu, 2013: 100) olduğunu unutmamak gerekir.

II. Abdülhamit romanda bir gölge kahraman olarak yer almasına karşın anlatıcı, ideolojik işlevi yerine getirirken sık sık ona değinmiştir. Romanın birçok yerinde II. Abdülhamit ismi zikredilir hatta bazen roman II. Abdülhamit yönetimine yönelik kaleme alınmış bir eleştiri kitabı haline gelir. Henüz kitabın başında anlatıcı II. Abdülhamit'in uluslararası düzeyde izlediği politikaların çelişkili olduğunu ifade eder. Özellikle İngiliz sömürgelerinde yaşanan isyanlara ilgi duyan padişah, gizliden bazı ayaklanmaları desteklese de anlatıcıya göre dürüst değildir:

...hızla kaybederek dağılmakta olan Osmanlı memleketlerinde Padişah Abdülhamit Müslümanlığı öne çıkarırsa (zaten bu fiili durumdu), dünyadaki çeşit çeşit Müslüman kalabalıklarını ve devletlerini Batı'ya karşı yanına çekebileceğine, en azından Düvel-i Muazzama'ya gözdağı verebileceğine zaman zaman inanıyordu. Yani Padişah Abdülhamit bugün "siyasal İslam" dediğimiz şeyi kendi kendine keşfediyordu. Ama opera ve polisiye roman seven Padişah Abdülhamit samimi ve tutarlı bir cihatçı ve İslamcı da değildi. Mısır'da Arabi Paşa'nın Batı karşıtı isyanının aslında İngilizler kadar bütün yabancılara, yani Osmanlılara da karşı olan milliyetçilerin isyanı olduğunu daha ilk gün anlamış, İslamcı paşadan nefret etmiş, içten içe İngilizlerin onu ezmesini arzulamıştı. Sudan'da İngilizlere kök söktüren ve Müslümanlar arasında Gordon Paşa diye çok sevilen Charles Gordon'un ölümüyle sonuçlanan Mehdi'nin hareketini de Abdülhamit İstanbul'daki İngiliz elçisinin de baskısıyla "ayaktakımının isyanı" olarak görmüş ve İngilizlerin yanında yer almıştı. (s.30-31)

Anlatıcıya göre Abdülhamit, Batılı güçleri öfkelenmemek ve dünyadaki bütün Müslümanların halifesi ve önderi olduğunu dünyaya göstermek gibi iki çelişkili durumu ortaya koymaktaydı. Siyasal İslam'ın kurucusu olarak görünen II. Abdülhamit bütün davranışlarında tutarsız davranan biri olarak resmedilir. Anlatıcı, II. Abdülhamit hakkındaki yorumlarıyla esasında Siyasal İslam'ın çelişkili olduğunu ve Siyasal İslam'ın kurucusunun samimi olmadığını belirtmeye çalışır. II. Abdülhamit ve yönetimini olabildiğince olumsuz göstermeye gayret eden anlatıcıya göre Padişah'ın attığı her adım milletin menfaatine ters düşmektedir. Hatta II. Abdülhamit, salgın hastalıkları durduraktan ziyade devletin uluslararası sahada zor duruma düşmesini engellemek ister:

Zaten altmış beş yıllık karantina teşkilatına yeni giren herkes, Padişah'ın ve Hariciye Nezareti'nin kendilerinden beklediği ilk ve en önemli şeyin kolera salgını durdurmak değil, salgın söylentisini durdurmak olduğunu kısa sürede anlardı. İşin bu uluslararası siyasi cephesi yüzünden zaten Karantina Teşkilatı ilk başlarda doğrudan Dışişleri Bakanlığı'na bağlanmıştı. (92)

Veba Geceleri'nde insanların düşüncelerini özgürce ifade edemedikleri anlatılırken II. Abdülhamit'in istibdadına göndermede bulunur. Anlatıcıya göre II. Abdülhamit, muhalifleri sindirmek için akıllıca davranmaktadır. Hatta bu akıllı siyaseti sayesinde onu sevenlerin sayısı artmıştır. Fakat II.

Abdülhamit'in siyaset tarzı onu sevenlerin bile belli bir süre sonra ona karşı bir tutum geliştirmelerine neden olur. Sözü edilen kişilerden biri Vali Sami Paşa'dır:

Bu konularda tarihimizin anlaşılması için bilmemiz gereken ve romancı çabasıyla ortaya çıkarmaya çalıştığımız gizli bir duygu varsa o da, Vali Sami Paşa'nın Abdülhamit'e karşı duyduğu kalp kırıklığıydı. Vali Paşa, Padişah'ın Mingerlilerin canlarının kurtulmasından çok hastalığın İstanbul'a ve Avrupa'ya bulaşmasını önlemekle meşgul olmasını bir türlü kabul edemiyordu. Bu duygu, geleneksel Osmanlı âleminde babası tarafından unutulan ve yüksek merteye tarafından yeterince sevilmeyen yalnız kulun klasik kalp kırıklığının hikâyesidir. (235)

Anlatıcıya göre II. Abdülhamit, çoğu kere Batılı devletleri kızdırmamak ve onların tepkisini çekmemek adına birtakım siyasi adımlar atmaktadır. Vebanın Batılılar tarafından duyulmasını önleme adına yaptıkları esasında Padişah'ın Batı'dan gelecek tepkilerden korkmasıyla alakalıdır. Hatta Batılı devletlerin tepkisini çekmemek adına II. Abdülhamit Dönemi'nde idamların sayısı da azalmıştır. İstanbul'da idamlar neredeyse ortadan kalkmıştır. Uzak vilayetlerde ise "İdamların aşında kendisine ve İstanbul'a sorulmadan infaz edilmesini tercih ederdi Padişah" (s.163). Anlatıcıya göre II. Abdülhamit, hanedan üyelerine karşı da oldukça zalim davranan birisidir. V. Murat'ın üç kızını babalarından ayırıp zorla evlendirmiş, damatları da kendine yakın tutabilmek için her birini paşa yapmıştır. Gölgesinden bile korkar hale gelen padişah hiç kimseye güvenemez hale gelmiştir. Anlatıcı padişahın ruh halini şöyle özetler: "Evet, Padişah Abdülhamit Avrupahların 'Paranoyak!' diyebilecekleri kadar evhamlıydı. Ama onu evhamlı yapan şey de, yaşadıkları, gördükleri, yani tarihin kendisiydi. Yani evhamlı olmak için çok haklı gerekçeleri vardı Abdülhamit'in." (s. 205)

Kendinden önce iki padişahın tahtan indirildiğini, birinin intihar ettiğini veya öldürüldüğünü gören II. Abdülhamit'in paranoyak olmasında birçok unsur etkili olmuştur. Anlatıcı II. Abdülhamit'in akliselim ile devleti yönetemediğini ve geliştirdiği Siyasal İslam düşüncesinin iflas ettiğini düşünmektedir. Bu düşüncelerini okuyucuyla paylaşır ve okuyucunun II. Abdülhamit hakkında olumsuz bir tutum geliştirmesine çalışır. Ayrıca II. Abdülhamit hakkındaki düşünceler, padişahın yeğeni Pakize Sultan üzerinden sürekli dile getirir.

Veba Geceleri'nde anlatıcının ideolojik işlevini milliyetçilik söz konusu olduğunda da gözlemlemek mümkündür. Temelde roman veba olayına odaklansa da arka planda Minger ulusunun doğuşu anlatılır ve bu yapılırken ironiye başvurulur. Ulus inşa sürecinde yaşanan olayların zaman içerisinde birer mite dönüşmesi, resmi tarihçilerin tarihi gerçekleri saptırmaları anlatıcının üzerinde durduğu belli başlı konulardır. Anlatıcı rolündeki Mina Mingerli'nin romanın sonunda milliyetçiliğin dönüşümüyle ilgili şu ifadeleri dikkat çekicidir:

2000'li yıllarda, artık eski tarz imparatorluklar ve sömürgeler çok gerilerde kalmışken, 'milliyetçi', yalnızca devletin her dediğini onaylayan, iktidardakilere dalkavukluk etmekten başka bir niyet beslemeyen ve hükümeti eleştirecek cesareti olmayanlara itibar kazandırmak için kullanılan bir sırata dönüşmüştür. Oysa hayranlık duyduğumuz 'Kolağası' Komutan Kamil'in zamanında milliyetçilik, sömürgecilere isyan eden ve onların hiç durmayan makineli tüfeklerine karşı elde bayrak cesaretle, kahramanca koşan vatanseverlere verilen itibarlı bir sıfattı. (s. 525)

Bu sözler romandaki hikâyeden ziyade günümüzdeki politik duruma göndermede bulunmaktadır. Anlatıcı bu şekilde günümüzdeki milliyetçi anlayışı ile arasına mesafe koymaktadır. Başka bir şekilde söylemek gerekirse ideolojik tutumunu ortaya koymaktadır. Fakat milliyetçiliğini övdüğü Kolağası Kamil'in tesadüfler neticesinde millî bir kahraman olarak ortaya çıktığını yine anlatıcının kendisinden öğrenilir. Bilhassa tarih kitaplarında milliyetçi anlayışın, geçmişi birçok şekilde tahrif ederek aktardığını yine anlatıcı dile getirir. Ayrıca Kolağası Kamil'in adaya gelirken Minger ulusu adına bir eyleme

girişeceği ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte gelişen olaylar onun öne çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda milliyetçilik konusunda anlatıcının kendisiyle çeliştiğini söyleyebiliriz.

Sonuç

Veba Geceleri romanı anlatım açısından ele alındığında fark edilen ilk şey anlatıcının farklı işlevleri yerine getirmiş olduğudur. Eserde Mina Mingerli'nin sesi ile Orhan Pamuk'un sesinin yer yer birbirine karışması ve çok sesli bir anlatıma başvurulması anlatıcının işlevlerini dikkatlice tetkik etmeyi gerektirir. Gérard Genette'in *Anlatı Söylem* teorisinde anlatıcının işlevlerine yönelik açıklamaları ekseninde *Veba Geceleri* romanında anlatıcıyı farklı boyutlarda ele almak mümkündür. Nitekim romanda anlatıcının Genette'in söylem teorisinde ileri sürdüğü anlatıcının beş işlevine değişik düzeylerde ve boyutlarda başvurduğu görülmektedir. Romanın anlatıcısı Mina Mingerli, hikâyenin başından sonuna kadar anlatıcının ilk işlevi olan öykülemeyi yerine getirmektedir. Birinci tekil şahıs bakış açısı ve hâkim bakış açılarıyla olayları öyküleyen anlatıcı zaman zaman okuyucuya seslenerek ve üstkurmacaya başvurarak postmodernist romanın özelliklerini ortaya koyar. Ele alınan romanın tarihi bir niteliğinin olmasından ötürü anlatıcının sıkça doğrulama, bilgi verme işlevlerini de yerine getirdiği görülür. Bir yandan Osmanlı Devleti'nin yıkılışının panoramasını vermeye çalışan anlatıcı öbür yandan veba salgını sırasında insanların yaşadıklarını aktarmayı amaçlar. Ayrıca Minger ulusunun ortaya çıkışının öyküsünü anlatarak okuyucunun iç içe geçen farklı konular hakkında bilgi edinmesini sağlar. Bunun için okuyucuyu verdiği tarihsel bilgiler ve yaptığı yorumlarla yönlendirmeye gayret gösteren anlatıcı, ideolojik işlevini de yerine getirir. Bilhassa II. Abdülhamit hakkında gerek anlatıcının gerek romanın kahramanlarının yaptığı yorumlar ideolojik bir söylem meydana getirmektedir.

Kaynakça

- Abrams, M. H. (1999). *A Glossary of Literary Terms*. Boston: Heinle & Heinle.
- Antakyalıoğlu, Zekiye (2013). *Roman Kuramına Giriş*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Argunşah, Hülya (2002). "Tarihi Romanda Post-modern Arayışlar". *İlmi Araştırmalar*. 14: 17-27.
- Bakhtin, M. (2004). *Dostoyevski Poetikasının Sorunları*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Barthes, Roland (2000). "The Death of The Author". *Modern Criticism and Theory*. Ed. David Lodge. Harlow: Longman Place of Publication
- Bennett, Andrew-Royle, Nicholas (2004). *An Introduction to Literature, Criticism and Theory*. London: Pearson Longman.
- Bingöl, Ulaş (2019). *Modernizmden Postmodernizme Eleştiri Terimleri Sözlüğü Birinci Cilt I*. İstanbul: Akademik Kitaplar Yayınevi.
- Cuddon, John Antony (2013). *A Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*. Malden: Blackwell.
- Çetin, Nurullah (2019). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çıraklı, Mustafa Zeki (2015). *Anlatıbilim Kuramsal Okumalar*. İstanbul: Hece Yayınları.
- Ecevit, Yıldız (2006). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Forster, E. M. (1982). *Roman Sanatı*. (çev. Ünal Aytür). İstanbul: Adam Yayınları.
- Huyugüzel, Ömer Faruk. (2019). *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Genette, Gérard (1980). *Narrative Discourse*. (çev. Jane E. Lewin). New York: Cornell University Press.
- Nakıboğlu, Gülsün (2021). Bir salgın romanı olarak Orhan Pamuk'un *Veba Geceleri*. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (117), 315-334. Doi: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.50932>
- Pamuk, Orhan (2021). *Veba Geceleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Parla, Jale (2020). *Don Kiřot'tan Buđüne Roman*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Prience, Gerald (1982). *Narratology The Form and Functioning of Narrative*. New York: Mouton Publishers.
- Prince, Gerald (1989). *A Dictionary of Narratology*. Nebraska: University of Nebraska Press.
- Quinn, Edward (2006). *A Dictionary of Literary and Thematic Terms*. New York: Infobase Publishing.
- Tekin, Mehmet (2003). *Roman Sanatı (Roman Unsurları) 1*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Topçu, Hayrunnisa (2015). "Anlatıcı Sorunsalı Işığında Türk Romanına Dair Bir Değerlendirme". Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Wood, James (2010). *Kurmaca Nasıl İşler?* (çev. Ekin Bodur). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İnternet Kaynakları
- Ertem, Beyza (2021). "Tarihin kurgusalılığı ve roman sanatı: Veba Geceleri".
<https://www.gazeteduvar.com.tr/tarihin-kurgusalligi-ve-roman-sanati-veba-geceleri-haber-1517542>
Eriřim Tarihi: 10. 03. 2022
- Kahraman, Hasan Bülent (2021). "Veba Geceleri ve tarihin eřiğindeki hayalet".
<https://t24.com.tr/k24/yazi/veba-geceleri-ve-tarihin-esigindeki-hayalet,3324> Eriřim Tarihi: 12. 03. 2022
- Pamuk, Orhan (2021a). "Orhan Pamuk 'Veba Geceleri'ni anlatıyor"
https://www.youtube.com/watch?v=_dSHHASjnGc&list=PLMXb6cBXpTE6MH4jEVYJzJhaX2Q50bLe7 Eriřim Tarihi: 15.02.2022
- <https://www.youtube.com/watch?v=rUmoFOvLKcg> Eriřim Tarihi: 16.02.2022
- Pamuk Orhan (2021b) "Orhan Pamuk: Altan, Kavala, Demirtaş Türkiye'nin hapiste yatan cesur insanları" <https://www.youtube.com/watch?v=OemDzY1asXw> Eriřim Tarihi: 15. 02. 2022